

CARL SCHMITT'İN MODERN ANAYASACILIK ELEŞTİRİSİNİN FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK ÜZERİNDEN DÜŞÜNÜLMESİ

CONSIDERING CARL SCHMITT'S MODERN CONSTITUTIONAL CRITICISM THROUGH
FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK

Akasya KANSU KARADAĞ *

Makale Bilgi

Gönderilme: 25/05/2020
Kabul: 02/07/2020

Anahtar Kelimeler

*Carl Schmitt,
Friedrich August
Von Hayek,
Liberal Anayasacılık,
Güçler Ayrılığı.*

Article Info

Received: 25/05/2020
Accepted: 02/07/2020

Keywords

*Carl Schmitt,
Friedrich August Von
Hayek,
Liberal
Constitutionalism,
Seperation of Powers.*

Özet

Carl Schmitt'in liberal, burjuva anayasal devletin eleştirisi, parlamenter sistemin boşlukları üzerine kurulmuştur. Friedrich August Von Hayek, Schmitt tarafından eleştirilen sistematik, liberal anayasacılığın temel bileşenlerini düşüncesinin merkezine koyar. Her ne kadar Schmitt'in modern anayasacılık eleştirileri Hayek'in düşüncesinin temelini oluşturmaya da, iki düşünürün bazı teorik noktalarda benzeştiği görülür. Bu benzerlikler, modern anayasacılık fikrinin gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. Schmitt'in eleştirileri üzerinden yürütülen fikirler, modern burjuva anayasacılığının kimi boşlukları üzerinde akademik bir yol açılmasına neden olmuştur. Hayek'in liberal özgürlükler üzerine geliştirdiği fikirler bir yandan bazı düşünürlere örnek olsa da diğer yandan bazı eleştirilerin temelini oluşturmuştur. Bu makalede, Schmitt'in modern (liberal) anayasacılık eleştirisi, liberal teori açısından çok önemli bir yere sahip olan Hayek dolayısıyla tartışılırken, Hayek'in düşüncesinin kökenleri ise Schmitt'in kavram seti üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda makale, bir yandan Schmitt ve Hayek'in modern anayasacılıkta ayrıştıkları ve benzeştikleri sorunsalları merceğine alırken, diğer yandan güçler ayrılığı, liberalizm, bireysel özgürlükler gibi, modern anayasacılığın temel kavramlarını irdelemeyi amaçlamaktadır.

Abstract

The criticism of Carl Schmitt's liberal, bourgeois constitutional state is based on the gaps of parliamentary system. Friedrich August Von Hayek puts the basic components of systematic liberal constitutionalism which were criticized by Schmitt at the center of his thought. Although Schmitt's criticisms of modern constitutionalism do not form the basis of Hayek's thought, it seems that both thinkers are similar in some theoretical points. These similarities have influenced the development of the modern constitutionalism. Ideas based on Schmitt's criticisms led to an academic pathway on the gaps of modern bourgeois constitutionalism. Although Hayek's ideas on liberal freedoms are an example for some thinkers, they formed the basis of some criticisms. In this article, Schmitt's critique of modern (liberal) constitutionalism is examined through Hayek, which has a very important place in terms of liberal theory, while the origins of Hayek's thought are addressed through Schmitt's set of concepts. In this context, the article aims to focus on the problems that Schmitt and Hayek dissociate and resemble in modern constitutionalism and to discuss the basic concepts of constitutionalism such as separation of powers, liberalism, individual liberties.

I. GİRİŞ

Carl Schmitt, kendi düşün dünyasına ilişkin görüşlerini sistematik bir biçimde ayrıştırarak ele aldığı eserlerinde bir bütün olarak burjuva modern/demokratik devletin unsurlarını eleştirir. Bu eleştirileri kimi eserlerinde gelişkin bir soyutlama ile ele alırken, kimi eserlerinde genellikle kıta Avrupası ve Amerikan anayasalarını karşılaştıran kuramsal tartışmalar üzerinden yürütmüştür. Bunun karşısında, liberal anayasacılık fikrinin temelini atan düşünürlerden biri olan Friedrich August Von Hayek, kendi düşün setinin odağına liberal özgürlükleri ve bu özgürlüklerin anayasal biçimlenişlerini yerleştirmiştir. Hukuk devletini, güçler ayrılığını ve devletin varoluşunu liberal özgürlükler üzerinden temellendirmiştir. ¹

Hayek ve Schmitt arasındaki teorik çatışkı ve benzerlik liberalizm üzerinden yürür. Schmitt'in eleştirilerinin odağında demokratik modern devlet vardır. Hayek ise, liberalizm yanlısı bir pozisyondadır. Buna rağmen, liberal anayasacılığa ilişkin kimi uğraklarda söz konusu iki düşünürün görüşleri birleşir. Bu birleşmenin temel nedenlerinden biri, Carl Schmitt'in kategorik olarak liberalizme değil parlamenter demokrasiye karşı olmasıdır. Ancak Schmitt'in kendi yazınından bu iddiasının aksini ortaya çıkartabilecek birçok nokta bulunabilir. Tüm bunların yanı sıra, Carl Schmitt'in liberal devlete ilişkin eleştirilerinin sağlamasını Hayek'in düşün setiyle yapmak mümkündür. Çünkü Hayek, tam da Schmitt'in eleştirdiği unsurların savunucusudur. Tüm bunlara ek olarak Hayek, hukukun üstünlüğüne ilişkin temel atıflarında Schmitt'i kullanır. Schmitt'in düşünce evreni o dönemin birçok entelektüeliyle birlikte Hayek'i de etkilemiştir. Hayek'in kimi kuramsal açıklamalarında Schmitt'e öykündüğü görülmektedir.² Hayek, Schmitt'i hukuk ve özgürlük meselelerinde en bilgili olan kuramcılar arasında sayar. ³Ancak daha sonra Hayek, Schmitt'i, üzerine ayrıntılı olarak düşündüğü hukukun üstünlüğü ilkesinin kendisi tarafından tahrip edildiği düşüncesi üzerinden eleştirir. Hayek'in bu eleştirileri Schmitt'in akademik çalışmalarına yönelik değildir. Hayek'in Schmitt'e dair temel yargılaması Schmitt'in özellikle 1933 sonrası faşizm lehine koyduğu tavra ilişkindir. Bu dönemde Schmitt, Hitler hükümetinin bazı komisyonlarında görev almıştır ve Hitler'in baş hukukçusu olarak bilinmektedir.⁴ Tüm bunların karşısında Hayek, Schmitt'in geliştirdiği birçok kavrama olumlu bakar. Örneğin Hayek, Schmitt'in hukukun sadece soyut kurallardan ibaret olmadığına aksine somut amaçlarla bireyleri düzene sokma aracı olduğu fikrine katılır.⁵ Hayek'in çalışmalarının çoğunda Schmitt etkisi açıkça görülür. Örneğin, Hayek'in refah devletine ilişkin temel eleştirileri, Schmitt'inkine paraleldir. Hem Schmitt hem de Hayek refah devletinin kaçınılmaz olarak meclis otoritesini sakat bıraktığını savunur. Hatta Hayek, refah devletine karşı olumsuz tutumunu kariyerinin sonuna kadar sürdürmüştür.⁶

Schmitt'e faşizme yaklaşması nedeniyle düşünsel mesafe koyan Hayek, Schmitt'i eleştirdiği noktaya benzer bir biçimde başka bir faşist eğilime yakınlaşır. Hayek, "sınırsız" demokrasinin özgürlükle uyumsuz olduğu fikrini savunarak 17 Kasım 1977'de Şili'de askeri darbeye başa gelen General Augusto Pinochet ile bir araya gelmiş ve Pinochet tarafından kurulan diktatöryayı desteklemiştir.⁷ Çünkü Pinochet tarafından kurulan düzen, "sınırsız" demokrasinin sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Bir dönem faşist eğilimlere kayma ve düşünsel destek verme açısından iki düşünür de benzer bir geçmişe sahiplerdir.

Söz konusu çalışma, liberal anayasacılığın anahtar terimlerinin ortaya konulması bakımından teoride çok önemli yerleri olan Hayek ve Schmitt'in literatüre kazandırdıkları yorumları incelemektedir. Bu sayede liberal anayasacılığın temel kavramlarına ilişkin kısa ancak diyalektik bir yaklaşım benimsenmeye çalışılacaktır.

¹ MILLER, E. F: Hayek's The Constitution of Liberty, The Institute of Economic Affairs, London, 2010, s. 33

² SCHEUERMAN, William: "The Unholy Alliance Of Carl Schmitt And Friedrich A. Hayek", Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory, 4(2), 1997, s. 172

³ GÜNŞOY, Funda: "Hristiyan Epimetheus: Bir Carl Schmitt Biyografisi", Felsefe Arkivi, 46(I), 2017, s.63.

⁴ GÜNŞOY, s. 65.

⁵ DYZENHAUS, David: "The Concept of the Rule-of-Law State in Carl Schmitt's Verfassungslehre". The Oxford Handbook of Carl Schmitt, in Meierhenrich, Jens/Simons Oliver (ed.), Oxford University Press, New York, 2016, s. 490-491

⁶ SCHEUERMAN, s. 178-179.

⁷ IRVING, S.: "Limiting Democracy And Framing The Economy: Hayek, Schmitt And Ordoliberalism", History Of European Ideas, 44(1), 2018, s. 113.

II. GÜÇLER AYRILIĞI DÜŞÜNCESİ KARŞISINDA SCHMITT VE HAYEK

A. Schmitt ve Güçler Ayrılığı

Güçler ayrılığı düşüncesini ayrıntılı olarak inceleyen Carl Schmitt, liberal ve demokratik unsurların karışımı olan modern anayasacılığın 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıktığını ileri sürer. Ulus kavramı ve ulusal anlaşma fikrinin orta çağdan itibaren İngiltere adasında geliştiğini kabul etse de, Fransa'nın aynı ilkeleri “*Modern Avrupa Ülkesinin*” klasik bir modeline dönüştürdüğünü ileri sürer. Ancak Schmitt'e göre, Fransız İhtilali'nde teknik anayasa teorisinden ayrıştırılması gereken iki düşünce sistemi ve aşama bulunmaktadır.⁸ Birincisi, Fransız İhtilali, Fransız halkını anayasa yapan gücün taşıyıcısı haline getirmiştir. İkincisi yine Fransız İhtilali, hukuk devletinin burjuva anayasasına, devlet iktidarını kontrol etme ve sınırlanma izni vermiştir. Halk devrimle mutlak olarak kendini kralın yerine koymuştur. Devlet iktidarı bu mutlaklığı kendi içerisinde birliğe ve bölünmezliğe doğru götürürken bir yandan da devlet iktidarının liberal anayasal düzenlemelerle bölünmesini ve sınırlandırılmasını istemiştir. Bu, aslında güçlerin birbirinden ayrılmasıdır. Böyle bir düzenlemenin getirilmesinin temel sebebi, oluşabilecek herhangi bir siyasal mutlaklığın önüne geçilmesidir. Bu mutlaklık, kralın mutlaklığıyla kurulabileceği gibi halkınkiyle de kurulabilir. Fransız ihtilalinin en büyük özelliği, ulusal birliği kurarken bir yandan da güçler ayrılığını korumasıdır.⁹

Schmitt, öncelikle, burjuva hukuk devletinin bir anayasa türü olduğunu ve bugünkü modern anayasaların çoğuna bu tanımın uyduğunu söyler. Burjuva anayasası öncelikle kişi özgürlüğü, özel mülkiyet, sözleşme yapma ve ticaret serbestisi gibi burjuvaziye özgü özgürlükleri içerir. Anayasa aslında bireyleri devlete karşı koruyan normlar bütünlüğüdür.¹⁰ Schmitt, ilkesel olarak hukukun üstünlüğünün devleti sınırladığını ve bu sınırlandırmanın nedeninin güçler ayrılığı olduğunu ileri sürer.¹¹ Schmitt'in bu savı günümüzde de genel geçer bir anayasal ilke olarak tanınmakta ve anayasal demokrasiler tarafından Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesinden bu yana benimsenmektedir.

Schmitt'in tahayyülündeki liberal-anayasal düzen hukukun üstünlüğüne sahip parlamenter rejimdir.¹² Schmitt'in liberal-anayasal düzen üzerine eleştirilerinin temel noktası da genel olarak parlamenter sistem ve çoğulcu parti devletidir. Weimar Cumhuriyeti Anayasası ve bu anayasanın kurduğu düzen Schmitt'in eleştirel savlarının genel hatlarıyla çıkış noktasıdır. Hayek'in politik teorisine, liberalizmi ve hukukun üstünlüğünü Schmitt'e karşı koruma çizgisindedir. Çünkü Schmitt son kertede liberal anayasacılık içine yerleştirdiği yüksek arabulucu, anayasanın koruyucusu ve egemen *Reichspräsident* (devlet başkanı) ile yeni bir anayasal düzen kurma peşindedir.¹³ Hayek, temelde bu savlara karşı çıkmaktadır. Ancak sermayenin korunması açısından devlet zorunun varlığı konusunda Hayek, Schmitt'ten çok uzağa düşmemektedir.¹⁴

B. Hayek ve Güçlerin Bölüşümü

Hayek, kategorik olarak yönetimi doğrudan tek bir isme ya da halka verme konusunda çekingendir. Hayek, çoğunluğun politika üzerinde karar vermesinden önce bu konunun soyut bir fikir olarak profesyoneller tarafından ortaya atılması gerektiğini, eninde sonunda bu görüşlerin üzerinde tartışılarak çoğunluğun kararına etkili olacağını söyler. Hayek'in düşüncesinde ideal olan hukuk devletidir. Hayek, hukuk devletini en üst değer olarak görür ve diğer herhangi bir düzenlemeye ilişkin yargılarında ölçüt olarak kabul eder.¹⁵ Görünüşte Schmitt ve Hayek, hukukun üstünlüğünü en üst değer olarak kabul eder. Bu noktada iki düşünür arasında açıkça görülebilecek bir paralellik bulunmaktadır. Ancak, Schmitt'in hukukun üstünlüğünün hukukunu kimin yaratacağı konusunda demokratik olmayan çözümlenmeleri vardır. Carl Schmitt'in düşüncesindeki hukukun üstünlüğü en son kertede kendi kurulu düzenine içkin bir şiddet eylemine (şiddetli

⁸ SCHMITT, Carl: *Constitutional Theory*, (Çev. Jeffrey Seitzer), Duke University Press, London, 2008, s.101

⁹ SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 101-102.

¹⁰ SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 169.

¹¹ CRISTI, F. Renato: “Hayek and Schmitt On The Rule Of Law”, *Canadian Journal Of Political Science*, 17(3), 1984, s.1521

¹² MOUFFE, Chantal: “Giriş: Schmitt'in Meydan Okuması”, *Carl Schmitt'in Meydan Okuması*, (Çev. Hivren Demir Atay- Hakan Atay), in Mouffe Chantal (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 19.

¹³ CRISTI, s. 526.

¹⁴ KUKATHAS, Chandran: “Hayek And The State”, *Law, Liberty And State*, in Dyzenhaus, David/ Poole, Thomas (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 2015, s. 285.

¹⁵ MILLER, s.34.

cezalandırmaya) dayanır. Eylemin kendisini meşru kılmak için kurulan hukuk düzeni şiddeti dolayımıdır.¹⁶

Hayek'in düşüncesinin ana evrenini oluşturan özgürlük, bireye dayalıdır. Hayek bireylerin sahip olduğu özgürlüğün sınırlarının; eylemlerinin sonuçlarının ne olduğunu bilmesi, hesaplaması ve sorumluluk alması olarak tanımlar. Hayek özgürlüğün sınırının devletin zoru ile tanımlanmasını istemez ve bireysel özgürlüklerin yönetime katılma gibi politik özgürlüklerden ayrılması gerektiğini savunur.¹⁷ Kişinin bireysel özgürlük alanı bireylerden ve devletin keyfi baskısından ayrı bir alandır. Ancak Hayek, devlet zorunun her bireyin bir diğerine zor uygulamaması için gerekli olduğunu ileri sürer.¹⁸ Düzeni sağlamak ve her bir bireyin eşit bir biçimde uyması için getirilen genel kuralların uygulanması devlet zorunu gerektirir. Devlet zoru bu nedenle özgürlüklerin ayrılmaz bir parçasıdır ancak en düşük seviyede tutulmalıdır. Vergi ve zorunlu askerlik de devlet zorunun biçimlerindedir. Zor, insanın özel alanına, özgürlüğün kendisi olan özel mülkiyete dayanmadıkça var olmalıdır.¹⁹

Hayek'in zoru kabul etmesinin temel nedeni, bireyin liberal, mülkiyete dayalı haklarını korumaktır. Bu korumayı bireyin *asli bilgilerinin* korunması olarak tarif eder ve insanın özgür olduğu halde hâlâ zavallı olduğunu, bu nedenle de kendini korumak için zora ihtiyacı olduğuna dikkat çeker.²⁰

III. MODERN ANAYASACILIĞIN BİLEŞENLERİ

Schmitt'e göre, her modern anayasanın hukuk devleti unsurunun iki temel ilkesi bulunmaktadır. Schmitt bu iki temel unsurun kaynağını Hayek'e benzer bir biçimde burjuva özgürlüklerinde bulur. Burjuva özgürlüklerine dayanan ilk ilke, dağıtma/bölüşürme ilkesidir. Buna göre, bireysel özgürlükler devletten önce gelir. Bireyin özgürlükleri sınırsızken, devletin bireyin özgürlükler dünyasına ilişkin otoritesi sınırlıdır. İkinci ilke birinci ilkedeki kaynaklanır ve organizasyonel unsur olarak adlandırılır. Organizasyonel ilke, güçler ayrılığını imler. Yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrılmasını ve birbirlerini sınırlandırmasını ve düzenlemesini sağlar. Temel hakların ve güçler ayrılığının, modern anayasanın bir bileşeni olan hukuk devletinin asli içeriklerini oluşturduğunu söyler.²¹ Ancak Schmitt, liberal anayasacılığın aksi bir tarifini savunur. Çünkü Schmitt, klasik liberalizmin demokratik bir kirlenmeye maruz kaldığını savunmaktadır.²² Schmitt'e göre, hukuk devleti sivil ve politik toplum kerteleri olarak ikiye ayrılır. Sivil toplum bireysel özgürlüklerin alanyken, devlet/politik toplum hukukun üstünlüğünden hareketle, sivil toplumdaki bireysel özgürlüklere yapılan müdahaleleri önler. Devletin temel görevi, klasik liberalizmde sivil toplumun politize olmasını engellemektir. Bu, emek ve sermayenin ayrılması için de son derece önemlidir. Ancak, demokratik yönetim sivil ve politik toplum arasında bir benzerlik kurmaya çalışır. Benzerlik, liberal, demokratik devletin sonudur. 19. yüzyılın demokratik ve liberal devleti, sivil toplumun politize olması sebebiyle nötrale olmuş ve politik tekeline kaybetmiştir.²³

Schmitt, çoğunluk tarafından seçilen, diktatöryel bağımsızlığı olan, anayasal bir *Reichspräsident*'in başkanlığındaki bir hukuk devletini savunur. Bu düzende sivil toplum depolitize, devletse otoriter ve tek politize birimdir. Schmitt'in tahayyülündeki anayasal düzenin bütün katmanları bunun üzerine oturtulmuştur.²⁴ Schmitt'in bu konudaki temel çözümü güçlü yürütmeyi elinde bulunduran, politize ve tek *Reichspräsident*'tir. Schmitt'i *Reichspräsident*'in tekil politize dünyasına iten temel neden Weimar Cumhuriyeti'nin kurulmasının hemen ardından gerçekleşen kriz, kitlese sınıf mücadelesi ve grevlerdir.²⁵ Sosyalist devrimin adımları, Schmitt'i

¹⁶ ŽIŽEK, Slavoj: Post-Politika Çağında Carl Schmitt Carl Schmitt'in Meydan Okuması, (Çev. Hivren Demir Atay-Hakan Atay), in Mouffe, Chantal (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 33.

¹⁷HAYEK, Friedrich August Von: The Constitution Of Liberty, Routledge & Kegan Paul, London, 1960, s.62.

¹⁸ MILLER, s. 40, 41, 42, 45.

¹⁹ HAYEK, The Constitution Of Liberty, s.139, 140, 142, 143, 146.

²⁰ MILLER, s. 47.

²¹ SCHMITT, Constitutional Theory, s. 170.

²² CRISTI, s. 524.

²³ CRISTI, s. 526.

²⁴ CRISTI, s. 527

²⁵ KARADAĞ, Ulaş: "Schmitt'in Uğrakları Üzerine: 'Kararcılık'tan 'Somut Düzen'e", Hukuk Kuramı, 5(2), 2018, s. 3.

olağanüstü yetkileri haiz (anayasayı fesheden ya da askıya alan) bir *Reichpräsident* önermeye itmiştir.²⁶

Hayek, Schmitt'in meşhur “*egemen istisna haline karar verendir*” tezine kategorik olarak karşı çıkmaz. Hatta emek/sermaye ikiliğinin birbirinden ayrılması ve sermayenin korunması adına ekonominin devlet tekeline alınması için demokrasinin sınırlandırılması fikrine de karşı çıkmaz. Sermaye lehine devlet fikri bakımından da her iki düşünürün fikirlerinde paralelliği okumak güç değildir. Ancak güçlü yürütme fikrinin özüne ilişkin Schmitt ve Hayek'in görüşünde bazı temel farklılıklar bulunmaktadır. Hayek'in düşüncesinde diktatöryel anayasal bir yürütme görülmez.

Hayek, bir dönem ordo-liberal bir anayasal modelin savunuculuğunu da yapar. Hayek'in devleti Schmitt'inki gibi karar verici değildir. Ancak, klasik liberalizmin tarifi de Hayek'e yeterli gelmez. Ekonomi ve devleti birbirinden ayırır. Klasik liberalizmin sınırlı devlet tezi yerine ordo-liberallerin öne sürdüğü sınırlı ve fonksiyonel devlet tezini destekler. Ordo-liberalizm 1920'lerin sonunda ve 1930'ların başında kapitalizmin krize girmesiyle Weimar Cumhuriyeti'nde ortaya çıkan ekonomik ve siyasi sorunsalların çözümünde ortaya atılan bir görüştür. Ordo-liberalizm, liberal düzendeki ekonomik güçlerin insafındaki zayıf devlet tanımlamasına karşı çıkar. Ordo-liberalizm düşüncesinin odağındaki güçlü devlet, rekabeti belli oranda sınırlar ve ekonomik özgürlüğün sosyal ve ideolojik ön şartlarını güvence altına alır. Liberal yönetişimin odağında güçlü devlet bulunmaktadır ve ekonomik özgürlük siyasi otoriteden kaynaklıdır. Düşüncenin temelinde devlet merkezli neo-liberalizm vardır. Güçlü devlet, serbest piyasanın politik formudur. Rekabet ve serbest girişim devlet tarafından yaratılır.²⁷ Ordo-liberaller ve Hayek'in Schmitt'le birleştiği nokta serbest piyasa ekonomisinin korunması için güçlü bir devletin var olmasıdır. Ayrıldıkları nokta ise serbest piyasa ekonomisinin devlet/dikta rejimi tarafından sınırlandırılmasıdır. Yani, bir karar verici egemen/diktatörün varlığı sorun değildir. Ancak, o diktatörün serbest piyasa ekonomisine ilişkin rekabetçi düzene karışması sorundur.²⁸ Ordo-liberalizm düşüncesi Hayek'in entelektüel yaşantısının bir kısmında önemli bir yer kaplamıştır.

Schmitt güçler ayrılığı teorisini açarken öncelikle İngiltere'den başlamış, Locke'un federal erki ayırmasının dış politikanın değişken ve bağımsız olması nedeniyle genel kurallara bağlanamayacağı söylemiş ve Montesquieu'ya geçmiştir. Schmitt, Montesquieu'nun güçler ayrılığına ilişkin yorumlarında yargının işlevine çok da önem vermediğini, asıl ağırlığı yasama ve yürütmeye verdiği tespitinde bulunmuştur.²⁹ Güçler ayrılığı teorisi üzerine yapılan çalışmalarda geline nokta artık Montesquieu tarafından öne sürülen güçler ayrılığı fikrinin artık yetersiz olduğu ve Montesquieu'nun yazınındaki tanımın aslında tam anlamıyla güçler ayrılığı açıklamadığı anlaşılmıştır. Bu bakımından Schmitt tarafından ileri sürülen Montesquieu'ya ilişkin tespitin doğruluğu genel olarak kabul edilmektedir. Benzer bir biçimde Hayek, Antik Roma'da ve Antik Yunan'da gerçek anlamıyla özgürlük olmadığından bahseder. Bu nedenle güçlerin dağılımının gerçek anlamıyla görüldüğü ilk yeri, İngiltere olarak tanımlar.³⁰ İngiltere örneği diğer başka düşünürler gibi Hayek'i de son derece etkilemiştir. İleride de görüleceği gibi Hayek'in parlamentarizme ilişkin görüşlerinde İngiliz sistematüğünü örnek alan kimi unsurları görmek mümkündür.

A. İki Model: Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık

Schmitt ve Hayek, güçler ayrılığına ilişkin düşüncelerini ortaya koyarken kendi dönemlerinin anayasal gelişmelerini büyük oranda etkileyen İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri üzerinden hareket etmişlerdir. Schmitt, 1787 Amerika Birleşik Devletler Anayasası'nın tarihsel açıdan sadece denge ve kontrol mekanizmasını kurmadığını, bunun yanı sıra büyük oranda yasamanın senato ve temsilciler meclisi olarak; yürütmenin ise başkan olarak ayrılmasıyla güçlerin ayırımında büyük bir genişlemeye gidildiğini savunmuştur.³¹

²⁶ GÖZTEPE, Ece: “Bir Klasik Eser Olarak Carl Schmitt'in ‘Anayasa Öğretisi’”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, XXIII(1), 2015, s. 146

²⁷ BONEFELD, Werner: “Freedom and the Strong State: On German Ordoliberalism”, New Political Economy, 17(5), 2012, s. 633-656.

²⁸ IRVING, s. 113-127

²⁹ SCHMITT, Constitutional Theory, s. 220, 221, 222.

³⁰ HAYEK, The Constitution Of Liberty, s.163, 164.

³¹ SCHMITT, Constitutional Theory, s. 222.

Hayek ise, Amerika'daki güçler ayrılığı fikrinin İngiltere'den devşirildiğini ancak, anayasal pragmatizmini Fransız geleneğinden aldığını söylemiştir. Hayek, Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluş aşamasında, kolonileri kuranların güçleri ayırırken parlamentonun yetkileri konusunda hatalar yaptığını vurgulamıştır.

Hayek, Amerika Birleşik Devletleri'nde parlamentonun yazılı anayasada sayılan yetkiler ile kısıtlanmasını, yargıçların yasalardan ziyade doğrudan anayasayı göz önüne alarak karar verebilmelerini, parlamentonun yasa yapmasını kısıtlayan bir etken olarak görmüştür. Mecliste çoğunluğa sahip partinin başkanın partisinden olmaması durumunda yürütmenin etkinliğini yitireceğini düşünmüştür. Hayek'in bunun dışındaki temel eleştirisi, başkanın halkın özgürlüğünü tehlikeye atabilecek önlemler alması üzerinde yoğunlaşmaktadır.³²

Hayek, güçlü bir hukuk devletinin varoluşunu tarafsız ve diğer güçlerden ayrılmış bir yargının bulunmasına bağlamıştır. Güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır.³³ Güçler ayrılığı Hayek'in düşüncesinde çok önemli bir yer kaplar.

Hayek, güçlerin ayrılması açısından yargıyı özellikle ayrı bir konuma oturtmuştur. Hayek, yargıçların bağımsızlığının sağlanması gerektiğini savunmuştur. Hâkimlerin karar verirken hiçbir gizli niyeti olmadan sadece hukuka bağlı olarak karar vermesi gerektiğini savunan Hayek, güçler ayrılığına getirilen bazı sınırlamalara karşı çıkar. Örneğin, yasa yapma yetkisinin yerel idarelere verilmediği kimi anayasal düzenlemeleri doğru bulmaz. Bu bakımdan yatay güçler ayrılığı lehine de ilişkin bir yorumda bulunmuştur. Hayek, her ne kadar güçler ayrılığının var olması savunusundan yola çıkarsa da yasama işlemlerinin bir kısmının seçimle, hatta bazı durumlarda seçilmeden yönetime gelenlere devredilebileceğini ileri sürmüştür. Hayek'in karşı çıktığı temel nokta, hukuksuz bir biçimde zoru kullanma yetkisinin devredilmesi ve bunun yargı tarafından itiraz edilmeksizin kabul edilmesidir.³⁴ Bunun dışında yasama yetkisinin devrini güçler ayrılığına aykırı bulmamaktadır. Hayek her ne kadar özgürlükçü, liberal bir doğrultu benimsemiş görünse de, hukukun üstünlüğünü meta-yasal kural olarak tanımlar. Hayek, hukukun üstünlüğünün diğer bütün yasaları düzenlediğini ve üst norm olduğunu kabul eder. Ancak, hukukun üstünlüğünü diğer kimi liberal anayasacılar gibi doğal yasa olarak tanımlamaz. Ona göre, meta-yasal hukuk yeni bir ahlak kuralı inşa etmez. Aksine, var olan ahlak kurallarını tespit eder ve bunları medeniyetin geliştirilmesi amacıyla kullanır.³⁵ Hukukun üstünlüğü sıkıca özgürlüğe bağlıdır ve bunun korunması da yeniden düzenlenmiş ahlak kuralları ile mümkün olur.

Hayek'e göre, yürütmenin asıl görevi, zoru kullanarak her bireyin özel alanını ve özgürlüğünü korumaktır. Bu nedenle, yürütme zor tekelidir. Yürütmenin zor yetkisi, idari görevlerinden ayrılmalıdır. Hayek, kendi çağında insanların özgürlüklerini en çok tehdit eden unsurun modern bürokratik devlet olduğunu ileri sürmektedir.³⁶ Yasama ve yargının açık bir biçimde birbirinden ayrı ve bağımsız olduğunu, ancak zoru elinde bulunduran yürütmenin emir yetkisiyle bu iki gücü de etkilediğini söyler. Bu nedenle, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünün yürütmenin sınırlandırılması açısından önemi büyüktür.³⁷ Yürütmenin sınırlandırılmasına ilişkin Hayek tarafından yapılan bu vurgu, konuya ilişkin Schmitt'le Hayek arasındaki en temel farklılıklardan biridir.

Schmitt, güçler ayrılığında erklerden birine ait görevlinin ya da departmanın bir diğer erk için çalışmaması gerektiğini söyler. Bu, güçler ayrılığının sağlam bir muhteviyata sahip olması bakımından elzemdir. Schmitt, bunun dışında hiçbir erkin bir diğeri üzerinde etkisi olmaması gerektiğini savunur. Parlamenter hükümet sistemlerinde, hükümetin, yasamanın çoğunluğunun güvenoyuna ihtiyaç duyması, güçlerin birbirinden sert ayrılması ilkesiyle çeliştiğinden, Amerika Birleşik Devletleri'nde bu hükümet şekli seçilmemiştir.³⁸ Ancak erklerin birbiri üzerinde etkilerinin olmaması, yasamanın yaptığı yasaların Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi tarafından anayasaya aykırılık iddiasıyla görüşülemeyeceği anlamına gelmemektedir.

³² HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 186; MILLER, s.116.

³³ HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 210.

³⁴ HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 212.

³⁵ MILLER, s. 106.

³⁶ MILLER, s.127.

³⁷ HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 205; MILLER, s.128.

³⁸ SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 223.

B. “Modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır”

Schmitt, hukuk devletinin unsurları olan temel haklar ve güçler ayrılığının doğrudan bir yönetim şeklinin parçası olmadıklarını söyler. Sadece devletin sınırlandırılması ve kontrol edilmesini amaçlarlar. Burjuva özgürlükleri bir devleti şekillendirir ya da değiştirir ancak bir devlet şekli kurmaz. Ancak, önceki devlet şekillerin karması burjuva devletini oluşturur. Schmitt, burjuva devletinin geleneksel monarşi, aristokrasi ve demokrasi olarak sıralanan devlet biçimlerini konum ve anlamlarında değişiklik yaparak güçler ayrılığının yasama erkine dönüştürdüğünü ya da devlet formunu hükümet biçimi haline getirdiğini savunur.³⁹ Schmitt bu noktada Aristoteles, Polybius ve Ciceron gibi düşünürler tarafından ortaya atılan karma yönetim düşüncesini geliştirerek, karma yönetimin tarihsel sürecin sonunda yasama haline dönüştüğünü ileri sürmüştür. Yargı, göreceli olarak dönüştürülen bu yasama erkini ya da hükümet biçimini sınırlar. Zaten burjuva özgürlükleri bu dönüşümle hükümet biçiminin farkına bakılmaksızın devlet iktidarının uygulanmasını dengeler ve sınırlandırır. Örneğin, mutlakiyet yönetimi anayasal meşruti yönetim biçimine bu şekilde döner. Mutlakiyetin kendi özellikleri ikinci plana atılır. Sistem demokratikleşmeye ve parlamentarizme kaydıçça kralın pozisyonu değişir. Tarafsız bir hal alır. Yasama ve yürütme arasında görünmez bir moderatör olur.⁴⁰ İngiliz anayasal geleneğinde tarihsel evrimde görünmez bir moderatör olan ve son kertede sadece simgesel bir kurum haline gelen tacın geçirdiği süreç Schmitt’in ifadesinin benzeridir.

19. yüzyılda krallık değişerek başka bir biçime daha dönüşür. Otoritesinin temelleri farklılaşır; halkın seçtiği başkan, modern hukuk devletinde demokrasi ve monarşinin birleşimi olarak ortaya çıkar. Ancak, başkanın modern hukuk devletindeki konumu, kralının aksine ve mecburen temsile dayanan ve güçler ayrılığını garantileyen bir hal almıştır.⁴¹

Aynı biçimde demokrasiler anayasal demokrasiye dönüştürülerek saf demokratik devletlere evrilirler. Böylelikle, burjuva özgürlükleri hukuk devletinin sınırlamaları ve devletin mutlak olması dışındaki her durumda kendisini herhangi bir devlet şekliyle bağışık tutabilir. Bütün burjuva devlet düşünürleri devlet iktidarının sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Demokrasilerde en önemli iki ilkenin özgürlüklerin ve güçler ayrılığının temel özelliklerinin de devlet iktidarını sınırlandırılması olarak görürler. Bu nedenlerle de Kant, Constant, Tocqueville, Mill’den örnekler veren Schmitt, kendi düşüncesinin haklılığını bu düşünsel birikime dayandırarak temellendirmek istemiştir.⁴²

Schmitt için nasıl “*modern devlet kuramının bütün önemli kavramları, dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramları*”⁴³ysa, modern anayasacılık hareketleri de önceki düzenin modern burjuva düzenine göre harmanlayıp yeni bir karma düzen haline getirilmesidir. Burjuva liberalizminin özelliği, savaşa karar vermek yerine müzakere etmektir.⁴⁴ Burjuva anayasacılığı, kralı parlamento aracılığıyla felç eder. Ama onu ortadan kaldırmaz. Tıpkı deizmin Tanrı’yı dünyadan defederken yine de onun varlığına sıkı sıkıya tutunduğu gibi.⁴⁵ Bunun dışında demokrasi anlayışı açısından “*bütün iktidarlar halktan gelir*” ifadesinin de başlı başına bir sorunsal olduğunu düşünen Schmitt, bu sözün de “*bütün yönetsel iktidarlar Tanrı’dan gelir*” sözünden ödünç alındığını savunur.⁴⁶ Schmitt’in bu savının sağlamasını Hayek yapar. Hayek, özgürlüklerin derinlerinde ahlaki bir inanış taşınmaları gerektiğini söylemiştir.⁴⁷ Modern anayasacılığın fikir babalarından biri olan Hayek’in anayasal özgürlükleri derin bir ahlaki inanışa sahip olmaya bağlaması, Carl Schmitt’in tezini doğrulamaktadır. Hayek tam da Carl Schmitt’in eleştirilerinde değindiği gibi, ahlak kurallarının dinin de desteğinin alınarak yasalaştırılması gerektiğini ileri sürer. Bunu gerekçelendirirken ahlak kurallarının bireylerin seçeneksiz kabul etmeleri gereken kurallar olduklarını savunur.⁴⁸ Hayek’e göre medeniyet, yıllarca birikmiş, güç kazanmış deneme

³⁹ SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 235.

⁴⁰ SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 312.

⁴¹ SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 316.

⁴² SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 235-236.

⁴³ SCHMITT, Carl: *Siyasi İlahiyat*, (Çev: Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara, 2016, s. 41.

⁴⁴ SCHMITT Carl: *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, (Çev. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara, 2014, s. 53.

⁴⁵ SCHMITT, *Siyasi İlahiyat*, s. 41.

⁴⁶ SCHMITT, *Siyasi İlahiyat*, s. 49.

⁴⁷ HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 62-63; MILLER, s. 45.

⁴⁸ HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 151-152; MILLER, s. 72-73.

yanılmanın sonucudur.⁴⁹ Medeniyet insanın gelişimi için gereklidir ve bu ancak ahlakın, hukukun ve dinin kullanımı ile yapılabilir.⁵⁰ Hayek, en baştan toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen ortak inançların temel değerleri olduğunun ve hükümetin yetkilerinin sınırının da bunlar olduğunun altını çizer. Çoğunluğun yönetimi de bunlarla sınırlıdır ve bunlardan üstte herhangi bir yasa bulunmamaktadır.⁵¹

Modern liberal anayasacılığın köklerinin bu denli dine ve ahlaka bağlı olduğunu gören Schmitt, parlamentarizmin ve demokrasinin 19. yüzyılda neredeyse aynı anlamda kullanılmasını eleştirir. Halk iradesinin anayasal diyalektiği gereği halk iradesinin koşulsuz bir biçimde demokratik sayılması doğru değildir. Çünkü halk, propaganda ve kamuoyuyla manipüle edilebilir. Azınlık gerçek halk iradesine sahip olabilir, bunun karşısında halk aldatılabilir. Bu tezatın kendisi demokrasiye içkindir. Bu nedenle, demokrasinin çoğunlukla, kendini lağvetmemesi için radikal demokrat bir eğitimden geçmesi ve bu eğitimin demokrasiyi, demokrasi için askıya alması ve bunun da diktatörlüğe denk gelmesi mümkündür.⁵² O halde, son kertede demokrasi parlamentarizm olmaksızın, parlamentarizm demokrasi olmaksızın var olabilir. Demokrasi de diktatörlüğün zıddı değildir.⁵³

Modern, burjuva hukuk devletinin anayasası, geniş anlamda geleneksel devlet biçimlerinin bir karmasıdır. Monarşi, aristokrasi ve demokrasi birbirlerine bağımlı olarak birbirlerine karışırlar. Çağdaş anayasalar bu anlamıyla politik açıdan ideal devlet ve devlet biçimlerinin değişik ilkelerinin birleşmesi bakımından antik geleneğe bağımlıdır.⁵⁴

Güçler ayrılığına ilişkin tartışmaların temelinde; yasama ve yürütmenin bir sorunsal olduğu gerçeği yatmaktadır. Dolayısıyla, hukuk devleti tartışmalarında, yargının egemenliğinden çok anayasa yapan gücün yetkileri ve bu yetkinin yerine getirilmesindeki ayırım odak noktası olmuştur. Schmitt, burjuva hukuk devletindeki bu ayrımlara ilişkin sorunların ancak devlet şekillerinin ilkelerinin her bir erke uygulanması halinde çözülebileceğini söyler. Çünkü burjuva hukuk devleti, bu üç yönetim şeklinin bir karmasıdır ve yasama erki demokratik bir biçimde yürütülmesi gereken bir erkken, yürütme erkinin monarşik bir biçimde uygulanması gerekir.⁵⁵ Ancak burjuvazi, hiçbir yönetimin aşırı uca kaçmasını istemez bu nedenle, mutlak demokrasi, mutlak monarşi ve aşırı temsilden uzak durur. 19. yüzyılda modern burjuva devletlerinin hepsi parlamenter rejimi seçmişlerdir. Parlamenter rejim, güçlerin dağılımında ve aşırı uçlara kaymamasında liberal burjuva çıkarlarını doğrudan karşılamaktadır.⁵⁶ Ancak, tarihsel uzamda tıpkı parlamenter rejimin modern burjuva çıkarlarına uyması gibi, antik dizgede ve sonrasında denge ve denetim konusunda parlamenter sisteme benzeyen bir yönetim türü daha vardır. O da aristokrasinin kendisidir. Schmitt, sarsıcı bir biçimde parlamenter sistemin aristokratik özelliklerini ortaya koyar ve parlamenter sistemin modern burjuva devletindeki karşılığı olduğunu ve aristokratik kimi etkilerini kaybetmediğini söyler.⁵⁷ Schmitt'e göre, parlamentarizmi ve temsile dayalı burjuva anayasasını anlamak için kökenlerindeki aristokratik nüveyi akılda tutmak gerekir.⁵⁸ Schmitt'e benzer bir özdeşliği Karl Marx Fransız Üçüncü Anayasal dönemi için kurar. Marx Fransız anayasal cumhuriyetinin mali aristokrasiyi devirmek yerine sağlamlaştırdığını göstermiştir.⁵⁹

Aristokratik yönetim, monarşi ve demokrasinin arasında ve onların karmasıdır. Benzer nedenlerle, parlamenter rejim de karma bir rejimdir. Aristoteles'in aristokrasiyi, Montesquieu'nun ise yumuşak güçler ayrılığını benimsemesi bundandır. Parlamenter sistem, uçtaki diğer yönetim sistemlerini güçlerin ayrılması adına dengelediği için revaçtadır.

49 HAYEK, *The Constitution Of Liberty*, s. 153; MILLER, s. 43.

50 MILLER, s. 44.

51 MILLER, s. 90.

52 SCHMITT, *Parlamenter Demokrasinin Krizi*, s. 43,44,45.

53 SCHMITT, *Parlamenter Demokrasinin Krizi*, s.49.

54 SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 237.

55 SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 239.

56 SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 249.

57 SCHMITT, *Constitutional Theory*, s.250-252,329-330.

58 SCHMITT, *Constitutional Theory*, s. 250.

59 MARX, Karl: "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri", *Fransız Üçlemesi*, (Çev. Erkin Özalp), Yordam Kitap, İstanbul, 2016, s. 106-107; Karl Marx ve Schmitt'in düşünce özdeşlikleri için bknz: M. Ertan Kardeş: *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*, İletişim Yay., İstanbul, 2015, s. 82 vd.

Söz konusu aristokratik nüveyi liberal anayasa kuramcısı Hayek'in düşün dizgesinde bulmak olasıdır. Hayek, zenginliğin nasıl paylaşılması gerektiği konusunda hükümetlerin söz sahibi olmadığını ileri sürer. Zenginliğin paylaşılması, ekonomik özgürlüğe ve piyasaya bağlıdır. Piyasa, söz konusu bu zenginliği eşitliğe ve liyakate göre değil, bireylerin erdemine göre dağıtır. Hayek'e göre, eşitlik özgürlüğü yok etmedikçe var olmalıdır. Zaten insanlar doğuştan eşit değillerdir ve yetiştiriliş tarzları nedeniyle bazıları diğerlerine göre daha avantajlı bir konuma sahiptirler.⁶⁰ Özgürlük için bir kısım eşitsizliklerin olması gerektiğine dikkat çeken Hayek, eşitsizliğin, medeniyet sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, yüksek hayat standartlarına sermayeyle değil yüksek bilinç düzeyiyle erişilebildiğini, bu nedenle de ancak zenginlerin yaşam biçiminin bu sürece bilgi sağlayabileceğini savunur. Hatta, fakir ülkelerin bu mantıkla zengin ülkelerden öğrenecekleri çok şey olduğunu ileri sürer.⁶¹ Hayek açıkça eşitsizlik pahasına özgürlük düşüncesinden hareket ederek seçkin bir hattan savunma yapmıştır.

Hayek, eşitliği piyasanın rekabetçi ellerine bırakır. Hükümetin rolü de, piyasa içerisindeki serbest rekabetin korunması için hukukun üstünlüğünün kurulması ve pazar yayılımının kolaylaştırılmasıdır. Çünkü rekabetçi girişim, özgür topluma liderlik etmektedir. Hayek, piyasanın devlete üstünlüğünü, dolayısıyla da özel hukukun kamu hukukuna üstünlüğünü kabul eder.⁶² Hayek'in yazını temel hatlarıyla rekabetçi girişimin önceliği üzerine kuruludur. Eşitlik yerine girişimin; kamu hukuku yerine özel hukukun öncelenmesi bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Yasama üzerindeki eleştirilerini antikiteden moderniteye bağlayan Schmitt, yürütmeye dair eleştirilerini ise monark-başkan ikiliğinin güç olarak benzerliği üzerinden kurar. Yürütmenin başı olarak başkanın ya da kralın monarşik bir formun getirilerini kullandığını, doğal olarak halkın temsilci olan meclisin ise yasama organı olarak bunun tam ortasında bulunduğunu söylemektedir. O halde, yasama erki monarşinin tersine demokratik bir eğilimin hayat bulmasıdır.⁶³ Senatonun burjuva hukuk devletinde sahip olduğu bağımsız konum ve meşruiyet yapısı aristokratik bir eğilimi ifade eder. Parlamenter rejim bu nedenle diğer rejimlerin karmasıdır. Ancak, liberalizm gibi tutarlı bir sistemin aristokraside de daha önce görülen önemli bir unsuru bulunmaktadır. O da müzakereci. Rekabetin uyumu, liberal demokrasilerde fikirlerin teatisi ve müzakere ile sağlanır. Müzakere fikrinin en fazla uyduğu sistem parlamenter sistemdir. Ancak modern siyaset teorisi bakımından parlamento önemini yitirmiştir. Schmitt'e göre parlamentolar mutabakat içinde çalıştıkları için uzlaşabilen partiler sayesinde hayatta kalabilmişlerdir. Sistem iyi çalıştığı için parlamentolar iyi çalışır. İyi işleyen sistemden ayrı bir biçimde parlamento kendi yeknesaklığı içerisinde değerlendirildiğinde başarısızdır.⁶⁴

Schmitt, kavramsal olarak, modern demokratik burjuva hukuk devlet türlerinin hepsinin önceki monarşik, aristokratik yönetimlerle bağlarını kurar. Örneğin, politik bir birlik bir kişinin üstünlüğüne bırakılıyorsa, burada gerçek bir başkanlık sistemi vardır. Başkan devletin ve yürütmenin başıdır, dolayısıyla başkanlık sistemi monarşik bir unsur taşır. Yasama erkinin çoğunluğunu elinde taşıyan grup, siyasi idareyi elinde tutuyorsa bu bir parlamenter sistemdir ve aristokratik bir unsur taşır.⁶⁵ Hayek bu noktada Schmitt'in tarifinin benzeri ve bir kez daha Schmitt'in modern devlet eleştirisinin sağlamasını yapacağı bir teori ortaya atar. Yönetim için demokrasi yerine başka bir tarif önerir. Bu yönetim, parlamento üyelerinin halk tarafından seçilmediği, ömürleri boyunca görevde kalan ve partilere bağlı olmayan bir anayasal aristokrasidir. Seçkinlerden oluşan parlamento, halkın taleplerine karşı gelenekleri temel alarak yasa yapar.⁶⁶ Söz konusu durumda; Schmitt'in görüşü yine bir biçimde Hayek tarafından da teyit edilmiş olur. Hayek de tıpkı antik dizgede var olan seçkin parlamenter sistemi önererek Schmitt'in eleştirel yaklaşımının liberal bir hat üzerinden sağlamasını yapar.

⁶⁰ MILLER, s. 76, 78.

⁶¹ MILLER, s. 82, 84.

⁶² ÖZTÜRK, Armağan: Liberal Adalet Çağdaş Liberal Siyaset Felsefesinde Adalet Sorunu: Rawls, Hayek, Nozick Örneği, Doruk Yayınları, İstanbul, 2013, s. 131.

⁶³ SCHMITT, Constitutional Theory, s.252.

⁶⁴ SCHMITT, Parlamenter Demokrasinin Krizi, s.57; HIRST, Paul: "Carl Schmitt'in Kararcılığı", Carl Schmitt'in Meydan Okuması, (Çev. Hivren Demir Atay- Hakan Atay), in Mouffe, Chantal (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 29.

⁶⁵ SCHMITT, Constitutional Theory, s. 252.

⁶⁶ HAYEK, Friedrich August Von: "Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri", Sosyal ve Siyasi Teori, in Yayla, Atilla (ed.), Siyasal Yayınları, Ankara, 1999, s. 188-189.

Hayek'in parlamento tasviri, temsile dayalı burjuva anayasalarında ve parlamenter sistemlerde aristokratik bir nüve arayışının yansımasıdır. Antikiteden günümüze kaybolmayan bu nüvenin, burjuva anayasalarında da bulunması gerektiğine yönelik talep aslında liberal anayasacılığın temel kavramsal çerçevesinin tarihsel bir karma olarak yeniden hayat bulmasına ilişkin inançtır. İngiliz anayasal gelişmelerinin yıllar içerisinde geçirdiği evrim de aslında bu gelişmeye ilişkin bir örnektir. Nitekim, Birleşik Krallıktaki anayasal-tarihsel evrimde parlamento içerisindeki aristokratik azınlık günümüzde de yerini korumaktadır. Ancak bu durumu kategorik olarak liberal anayasacılığın olmazsa olmazları içerisine koymak ya da bu durumu meşrulaştırmak demokratik anayasacılık fikrine aykırıdır. Bugünden Hayek ve Schmitt'in düşün setlerine eleştirel bakmak, parlamentonun içerisindeki aristokratik nüvenin varlığını sorgulamak ve hatta kabul etmemek; hukukun üstünlüğü ve güçler ayrılığının geldiği yer bakımından daha doğru bir okumaya yol verecektir

VI. SONUÇ

Schmitt ve Hayek üzerinden liberal anayasacılığın temel kavramları tekrar düşünüldüğünde; burjuva devletin temel bileşenlerine ilişkin temel benzerlikler ve çatışkılar bulunabilir. Hayek'in liberal anayasacılığa ilişkin çıkış noktalarından biri, modern anayasacılığın kökünden eleştiren ancak onu kuramsal olarak da geliştiren Schmitt'tir.

Her iki kuramcının da düşün setlerinin çıkış noktaları dönemin anayasacılık hareketlerini büyük oranda etkileyen Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere olmuştur. Bunun karşısında Hayek ve Schmitt güncel anayasacılık tartışmaları ve parlamentarizmin krizi ekseninde düşüncelerini geliştirmişlerdir. Ancak her iki düşünürün vardığı sonucun gerçeklikte “demokratik” olup olmadığı tartışmalıdır. Nitekim, Schmitt'in parlamenter demokrasinin krizi için önerdiği reçete diktatöryel bağımsızlığı olan, anayasal *Reichspräsident*'in başkanlığındaki bir hukuk devletidir. Schmitt açık bir biçimde güçler ayrılığındaki güçler arasında yürütmeye ağırlık vermiştir. Bunun yanında Hayek, özgürlük için bir kısım eşitsizliğin varlığını kabul eder, zorun meşruluğunu kabul eder.

Liberal anayasacılığın olmazsa olmazı olan güçler ayrılığına ilişkin Schmitt ve Hayek benzer çıkarımlar yapmışlardır. Schmitt'e göre burjuva devletin; antik dizden günümüze gelen dizgesindeki monarşi, aristokrasi ve demokrasi olarak sıralanan devlet biçimlerinin gelişerek yasama erkine dönüşmüştür. Yargı, yasama erkinin sınırlayıcısıdır. Hayek'in güçler ayrılığına ilişkin vurgusu güçlenen yürütmenin sınırlandırılmasına ilişkindir. Ancak son kertede Hayek, parlamento üyelerinin halk tarafından seçilmediği anayasal aristokrasiyi önermektedir. Seçkin parlamento üzerinden halkın taleplerinin karşılanacağını savunur.

İlk elde Schmitt'in temel liberal anayasacılığa ve parlamenter demokrasiye ilişkin eleştirilerinin Hayek'in düşünceleri üzerinden bir sağlamasının yapılabileceği düşünülebilir. Ancak Schmitt tarafından ortaya atılan demokrasinin demokrasi için askıya alması ve bunun da diktatörlüğe denk gelmesi fikrinin kendisi demokrasiye içkin bir sorunsaldır. Tüm bunlara rağmen, liberal anayasacılığın hukuk devleti, güçler ayrılığı gibi temel kavramlarının incelenmesi bakımından her iki kuramcının ortaya attığı fikirler, bu kavramların geliştirilmesi bakımından anahtar rolü oynamaktadır.

Bu çalışmayla liberal anayasacılığa eleştirel yaklaşımıyla önemli bir yere sahip olan Schmitt'in kavram seti üzerinden, yine liberalizm açısından çok önemli bir yere sahip olan Hayek'in düşüncesinin kökenleri incelenmiş; Schmitt ve Hayek'in düşüncelerinin benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Hayek'in düşüncesindeki bazı temel kavramların çıkışında Schmitt'in etkisi çok net bir biçimde göze çarpmaktadır. Bunun karşısında Hayek'in kavram setinde ve çalışmalarının bütüncül incelenmesinde; düşünürün sermaye lehine olan duruşunda ve anayasal tavsiyelerinde Schmitt'in fikirlerine aykırı noktalar da çokça bulunmaktadır. Elbette, iki ayrı düşünür arasında doğrudan bir benzerlik ve tezatlık ilişkisi kurmak mümkün değildir. Ancak Schmitt'in kendi çağındaki birçok düşünürü etkilediği ve günümüz liberal/anayasal çalışmalarda çokça atıf alan bir hukukçu olmasından hareketle, Hayek'in de Schmitt'in anahtar kavramlarından çokça yararlandığı ancak kendi özgün, teorik dünyasını da oluşturduğu görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra antikiteden günümüze evrime uğrayan temel düşüncelerin, düşünürlerin yaşadığı dönemlerdeki siyasi, ekonomik ve sosyal ortamın da düşünürleri etkilediği eleştirilerinin de bu ortamın bir yansıması olarak ortaya çıktığı da başka bir gerçektir.

Bu çalışma, diyalektik bir biçimde, iki düşünür üzerinden temel anayasacılık kavramlarını tartışmayı amaçlayarak güçler ayrılığı, liberalizm, bireysel özgürlükler gibi kavramları ele almaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- BONEFELD, Werner: “Freedom and the Strong State: On German Ordoliberalism”, *New Political Economy*, 17(5), 2012.
- CRISTI, F. Renato: “Hayek and Schmitt On The Rule Of Law”, *Canadian Journal Of Political Science*, 17(3), 1984.
- DYZENHAUS, David: “The Concept of the Rule-of-Law State in Carl Schmitt’s *Verfassungslehre*”. *The Oxford Handbook of Carl Schmitt*, in Meierhenrich, Jens/ Simons, Oliver (ed.), Oxford University Press, New York, 2016.
- KARDEŞ, M. Ertan: *Schmitt’le Birlikte Schmitt’e Karşı Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- GÖZTEPE, Ece: “Bir Klasik Eser Olarak Carl Schmitt’in ‘Anayasa Öğretisi’”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XXIII(1), 2015.
- GÜNŞOY, Funda: “Hristiyan Epimetheus: Bir Carl Schmitt Biyografisi”, *Felsefe Arkivi*, 46(I), 2017.
- HAYEK, Friedrich August Von: “Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri”, *Sosyal ve Siyasi Teori*, in Yayla, Atilla (ed.), Siyasal Yayınları, Ankara, 1999.
- HAYEK, Friedrich August Von: *The Constitution Of Liberty*. Routledge & Kegan Paul, London, 1960.
- HIRST, Paul: “Carl Schmitt’in Kararcılığı”, *Carl Schmitt’in Meydan Okuması*, (Çev. Hivren Demir Atay- Hakan Atay), in Mouffe Chantal (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- IRVING, S.: “Limiting Democracy And Framing The Economy: Hayek, Schmitt And Ordoliberalism”. *History Of European Ideas*, 44(1), 2018, s. 113-127.
- KARADAĞ, Ulaş: “Schmitt’in Uğrakları Üzerine: ‘Kararcılık’tan ‘Somut Düzen’e”, *Hukuk Kuramı*, 5(2), 2018.
- KUKATHAS, Chandran: “Hayek And The State”, *Law, Liberty And State*, in Dyzenhaus, David / Poole, Thomas (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 2015.
- MARX, Karl: “Fransa’da Sınıf Mücadeleleri”, *Fransız Üçlemesi*, (Çev. Erkin Özalp), Yordam Kitap, İstanbul, 2016.
- MILLER, E. F. : *Hayek’s The Constitution of Liberty*, The Institute of Economic Affairs, London, 2010.
- MOUFFE, Chantal: “Giriş: Schmitt’in Meydan Okuması”, *Carl Schmitt’in Meydan Okuması*, (Çev. Hivren Demir Atay- Hakan Atay), in Mouffe, Chantal (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.
- ÖZTÜRK, Armağan: *Liberal Adalet Çağdaş Liberal Siyaset Felsefesinde Adalet Sorunu: Rawls, Hayek, Nozick Örneği*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2013.
- SCHEUERMAN, William: “The Unholy Alliance Of Carl Schmitt And Friedrich A. Hayek”, *Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory*, 4(2), 1997.
- SCHMITT, Carl: *Constitutional Theory*, (Çev. Jeffrey Seitzer), Duke University Press, London, 2008.
- SCHMITT, Carl: *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, (Çev. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara, 2014.
- SCHMITT, Carl: *Siyasi İlahiyat*. (Çev. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara, 2016.
- ŽIŽEK, Slavoj: *Post-Politika Çağında Carl Schmitt*. *Carl Schmitt’in Meydan Okuması*, (Çev. Hivren Demir Atay- Hakan Atay), in Mouffe, Chantal (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.